

УДК 378.6:008(477.54-25)ХДАК

**Василь
Шейко**

Ректор Харківської державної академії культури, доктор історичних наук, професор, дійсний член Національної академії мистецтв України, заслужений діяч мистецтв України

**Наталя
Кушнарєнко**

Проректор з наукової роботи Харківської державної академії культури, доктор педагогічних наук, професор, заслужений працівник культури України

ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ: 90 РОКІВ КРАЩИХ ТРАДИЦІЙ ТА НОВАЦІЙ

Висвітлено 90-річну історію та сьогодення Харківської державної академії культури (ХДАК) — фундатора і лідера вищої культурологічно-мистецької та бібліотечно-інформаційної освіти України. Увагу акцентовано на вагомих здобутках освітньої, наукової, управлінської і творчої діяльності. Розглянуто етапи організаційних перетворень ХДАК та охарактеризовано її науково-педагогічний склад. Висвітлено особливості освітньо-наукового процесу, який нині охоплює 25 професійних програм. Наголошено, що академія має багаторічний плідний досвід підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів в аспірантурі й докторантурі. Наведено кількісні показники наукової продуктивності викладачів та публікаційної активності аспірантів, докторантів і студентів. Розглянуто особливості організації науково-дослідної діяльності студентів як у межах випускових кафедр, факультетів, так і академії в цілому. Означено місце ХДАК у європейському та світовому професійному просторі.

Ключові слова: вища культурологічно-мистецька освіта, вища бібліотечно-інформаційна освіта, наукові школи, освітня, наукова, управлінська діяльність, Харківська державна академія культури.

10 вересня 2019 року Харківській державній академії культури — найстарішому закладу вищої освіти галузі культури і мистецтв, фундатору і лідеру вищої культурологічно-мистецької та бібліотечно-інформаційної освіти України — виповнилося 90 років від дня заснування. Набутий багаторічний досвід інноваційного розвитку, управлінської, освітньої, наукової та виховної діяльності академії створює надійне підґрунтя для подальшого поступу ЗВО культури і мистецтв України, проведення фундаментальних і прикладних досліджень, вивчення історії вищої вітчизняної бібліотечно-інформаційної освіти.

Висвітленню історії та сьогодення Харківської державної академії культури присвячено праці вітчизняних і закордонних науковців, серед яких: І. Давидова, М. Каністратенко, Н. Кушнарєнко, А. Соляник, В. Шейко та ін. Перелік основних із них подано у списку використаних джерел у кінці статті. Однак немає публікацій, у яких би узагальнювався 90-річний досвід Харківського освітньо-наукового осередку культурологічно-мистецького та бібліотечно-інформаційного спрямування.

Офіційна дата створення ХДАК — 10 вересня 1929 року, коли факультет політосвіти Харківського інституту народної освіти було реорганізовано у Харківський інститут політичної освіти з трьома факультетами: бібліотечним, музейно-екскурсійним і шкільної роботи. Упродовж наступних років ЗВО зазнав багатьох організаційних перетворень та перейменувань: з 1930 р. він став Харківським інститутом комуністичної освіти; з 1931 р. — Всеукраїнським інститутом комуністичної освіти; з 1935 р. — Українським бібліотечним інститутом; з 1964 р. — Харківським державним інститутом культури; з червня 1998 р. ЗВО носить свою сучасну назву — Харківська державна академія культури. За цей час академія стала не лише першопрохідцем у розбудові історії державної вищої культурологічно-мистецької та бібліотечно-інформаційної освіти в Україні, а й лідером цієї освітньо-наукової сфери. Її викладачі закладали підвалини, визначали стратегічні шляхи розвитку багатьох освітніх, наукових напрямів, спеціальностей, навчальних дисциплін. Це плеяда видатних вітчизняних науковців, визнаних учених, чії знання, досвід, талант та наукові досягнення зміцнювали науковий потенціал держави, фундавали основи подальшого розвитку освіти, культури, мистецтва, суспільства. Сьогодні академія — це потужний, сучасний, елітний, інноваційний заклад вищої освіти культурологічно-мистецького та бібліотечно-інформаційного спрямування, відомий своїми освітніми, науковими і мистецькими здобутками далеко за межами України. Головне кредо ХДАК — духовність, освіта, наука, творчість, інновації.

Залишаючись упродовж тривалого часу єдиним в Україні закладом вищої освіти, який забезпечував сферу культури й мистецтв висококваліфікованими кадрами, ХДАК стала фундатором вищої культурологічної і бібліотечної освіти в державі. Тут здійснювалась підготовка бібліотечних, культурно-освітніх, музейних, інформаційних фахівців, котрі успішно працювали в куль-

турних і мистецьких закладах усіх регіонів України та в багатьох союзних республіках СРСР. Функціонували консультативні пункти в Києві, Львові, Одесі, Сімферополі. На базі її філії виник Київський державний інститут культури (нині Київський національний університет культури і мистецтв). ХДАК стояла біля витоків ще одного інституту культури України — Рівненського. Сьогодні майже половина працівників сфери культури України — це випускники академії.

Закладені в перші роки існування ЗВО традиції освітньої і наукової діяльності сприяли розквіту яскравих особистостей викладачів, педагогів-наставників, учених, котрі звеличили академію, зробили значний внесок не лише в її освітньо-науковий потенціал, а й у розбудову підвалин галузевої науки і вищої освіти України загалом.

ХДАК першою в Україні створила надійне теоретичне підґрунтя та розпочала підготовку документознавців — менеджерів інформаційних систем, соціальних педагогів, менеджерів культурно-дозвілєвої діяльності, культурологів, викладачів історії та теорії культури, істориків-музеєзнавців. В академії було створено перший в Україні факультет підвищення кваліфікації працівників культури, за роки існування якого тут підвищили кваліфікацію майже 5 тисяч викладачів училищ культури України, Молдови, країн Середньої Азії.

Високий авторитет академії — результат щоденної цілеспрямованої праці та спільного прагнення до нових звершень усього її творчого колективу — від професора до студента.

За роки існування академія підготувала майже 50 тисяч висококваліфікованих фахівців, зокрема понад 500 іноземних громадян з більш ніж 40 країн Європи, Азії, Африки, Латинської Америки. Її випускники — гордість академії, вони успішно працюють за фахом не лише в нашій країні, а й за кордоном. Кожний другий працівник сфери культури і мистецтв — це вихованець ХДАК.

Понад тисяча випускників ХДАК удостоєні урядових нагород, двоє — Г. Балицький та І. Філіповський — звання Героя Радянського Союзу. Близько 150 випускників мають державні почесні звання, серед яких: дійсний член Національної академії мистецтв України В. Шейко; народні артисти України А. Мамченко, Ю. Чемеровський, Д. Остапенко, Н. Шестакова, В. Рожок; заслужені артисти України М. Рачинський, В. Плескунов, Т. Толейчук, О. Сокіл, Ф. Лостовський, В. Цицирев, С. Орлова та ін.; заслужені діячі мистецтв України В. Шейко, Ю. Старченко, Є. Бортник, В. Ірха, В. Білецька, Л. Корольова, М. Линник, О. Настаченко та ін.; заслужені працівники культури України Н. Кушнарєнко, О. Літвінов, Т. Логінова, К. Островська, В. Бугайова, В. Хільченко, В. Ракитянська, Т. Семистяга, В. Целінський, В. Медведєва, В. Загуменна, К. Шердиць, Л. Незнамова, В. Ярошик та ін.; заслужений художник України В. Грицанєнко; поетеса, член спілки письменників України Н. Супрунєнко.

В академії працювали відомі діячі культури і мистецтв: народні артисти України В. Лукашов, О. Літвінов, Ю. Чемеровський; заслужені артисти України М. Терещенко, С. Кошачевський, В. Сухарева, заслужені діячі мистецтв Д. Остапенко, Л. Скибневський, В. Курисько, Є. Стунгурова, Є. Конопльова, Я. Скибинський, І. Польський, М. Ентін, О. Шишкіна, М. Розін, В. Цветков та ін.; заслужений працівник культури України М. Каністратенко та ін. Маючи значний досвід практичної й наукової діяльності, вони доклали значних зусиль для розбудови вищої культурологічно-мистецької та бібліотечно-інформаційної освіти України.

Славу і надбання будь-якого ЗВО визначають особистості, професіонали. Сьогодні в Академії сформувався потужний склад науково-педагогічних працівників. Високу якість освітньо-наукового, творчо-виконавського та виховного процесу в академії забезпечують сім факультетів, 26 кафедр, Центр міжнародної освіти і співробітництва, Центр безперервної освіти, підготовчі курси, бібліотека.

30 років очолює ХДАК ректор В. Шейко — доктор історичних наук, професор, дійсний член Національної академії мистецтв України, заслужений діяч мистецтв України, повний кавалер ордена “За заслуги”, один із найавторитетніших і найпродуктивніших учених-культурологів, праці якого мають найвищий рівень цитування. Ще в 1989 році на альтернативних засадах його вперше було обрано керманічем ХДАК. У травні 2017 року відбулися чергові вибори, де він знову отримав повну підтримку колективу. Учений ініціював уведення у 2006 році в Україні двох наукових галузей — культурології та соціальних комунікацій, організував та взяв безпосередню участь у роз-

робці номенклатури наукових спеціальностей, їх паспортів, формул і напрямів наукових досліджень, програм вступних і кандидатських іспитів, які високо оцінила наукова громадськість нашої країни і затверджені Кабінетом Міністрів України, МОН України. Він є головою експертної ради з культурології та мистецтвознавства МОН України, першим президентом Української асоціації культурологів.

Потужним є ректорський корпус академії: перший проректор — Ю. Лошков, професор, доктор мистецтвознавства; проректор з навчальної роботи — І. Сташевська, професор, доктор педагогічних наук, заслужений діяч мистецтв України; проректор з наукової роботи — Н. Кушнарєнко, професор, доктор педагогічних наук, заслужений працівник культури України; проректор з науково-педагогічної роботи та міжнародних зв'язків — О. Білик, доцент, доктор педагогічних наук. Високопрофесійним також є кадровий потенціал завідувачів кафедр ХДАК, який складають 15 докторів наук, професорів та 9 кандидатів наук, доцентів, що становить 92,3 % від їхнього складу.

Науковий ценз викладачів академії складає майже 75 %. Тут працюють сім дійсних членів вітчизняних і зарубіжних академій, 58 докторів наук, професорів, 152 кандидати, доценти, 30 викладачів, котрі мають державні почесні звання. Потужний корпус викладачів зберігає і примножує здобутки славетної харківської науково-освітньої школи, високий авторитет якої визнано не лише в Україні, а й в усьому світі.

Нині в ХДАК освітньо-науковий процес проводиться за вісьмома галузями знань: “Культура і мистецтво”, “Гуманітарні науки”, “Соціальні та поведінкові науки”, “Журналістика”, “Управління та адміністрування”, “Інформаційні технології”, “Соціальна робота”, “Сфера обслуговування” та за 14 спеціальностями: “Інформаційна, бібліотечна та архівна справа”, “Інформаційні системи та технології”, “Аудіовізуальне мистецтво та виробництво”, “Хореографія”, “Музичне мистецтво”, “Сценічне мистецтво”, “Музезнавство, пам'яткознавство”, “Менеджмент соціокультурної діяльності”, “Культурологія”, “Психологія”, “Журналістика”, “Менеджмент”, “Соціальна робота”, “Туризм”. Навчання студентів здійснюється за 25 освітньо-професійними програмами: бібліотечознавство та інформаційно-аналітична діяльність; інформаційна та документаційна діяльність; інфокомунікації в документно-інформаційній діяльності; фундаментальна та прикладна культурологія; менеджмент культури; реклама та зв'язки з громадськістю в соціокультурній сфері; соціальна та культурна журналістика; менеджмент і бізнес-адміністрування; туризмознавство; культурна спадщина та пам'яткоохоронна діяльність; психологія; оркестрові, духові та ударні інструменти; народний спів; народні інструменти; хорове диригування; музичне мистецтво естради; естрадний спів; режисура естради та масових свят; акторське мистецтво драматичного театру і

кіно; режисура телебачення; телерепортерство; оператор телебачення; народна хореографія; сучасна хореографія; бальна хореографія.

ХДАК з 2016 року здійснює підготовку наукових кадрів на третьому (освітньо-науковому) рівні докторів філософії з чотирьох наукових галузей і спеціальностей: галузь знань “Культура і мистецтво” за спеціальностями “Інформаційна, бібліотечна та архівна справа” і “Музичне мистецтво”; галузь знань “Гуманітарні науки” за спеціальністю “Культурологія”; галузь знань “Соціальна робота” за спеціальністю “Соціальна робота”.

В Академії системно, послідовно і неформально здійснюється наукова діяльність, результати якої перевіряються у студентських аудиторіях, оприлюднюються в наукових монографіях, статтях, доповідях на наукових конференціях, в авторських програмах, підручниках, навчальних посібниках, інноваційних наукових та освітніх методиках тощо. Забезпечується доступ усіх суб'єктів освітньо-наукового процесу до наукового контенту в усіх його форматах: нонелектронному та електронному. Освітня й наукова діяльність у ХДАК — це взаємопов'язані системи. Академія має громадське визнання результатів досліджень, високий освітянський та науковий авторитет, який об'єднує творчу ініціативу науковців відповідних наукових напрямів.

Серед стратегічних завдань наукової діяльності ХДАК слід назвати такі: генерування нових наукових ідей; забезпечення високої ефективності наукових досліджень у визначеному науковому напрямі; створення відповідної наукової інфраструктури; сприяння впровадженню результатів наукових досліджень в освітній процес; активізація науково-дослідницької роботи студентів і молодих учених; посилення співпраці з галузевими академіями і ЗВО культурологічно-мистецького та інформаційно-бібліотечного профілю щодо спільних наукових досліджень через укладання угод; забезпечення академічної доброчесності; запровадження рейтингової системи оцінювання результативності науково-дослідницької діяльності як ХДАК загалом, її структурних підрозділів, так і окремих викладачів.

В академії створено міцну наукову інфраструктуру. Тут успішно діють аспірантура, докторантура, дві спеціалізовані вчені ради із правом захисту докторських (кандидатських) дисертацій; виходять друком два збірники наукових праць “Культура України” та “Вісник Харківської державної академії культури”, визнані МОН України фаховими науковими виданнями з культурології, мистецтвознавства та соціальних комунікацій; розробляються дві фундаментальні та більш ніж десять прикладних НДР; науково-педагогічні праці активно студіюють докторські, кандидатські дисертації, монографії, підручники, навчальні посібники; зростає публікаційна активність та індекс цитувань їхніх праць; підвищується авторитет міжнародних і всеукраїнських наукових форумів, які проводяться на базі Академії; функціонують авторитетні наукові й мистецькі школи, найвідомішими серед яких є освітньо-наукові школи культурології та бібліотекознавства.

Наукова інфраструктура ХДАК забезпечує належні умови для ефективного функціонування системи наукових досліджень, орієнтування на успішне розроблення її вченими та молодими науковцями довгострокових фундаментальних і прикладних досліджень, що відображають сучасні напрями розвитку науки, забезпечують розвиток наукового потенціалу академії. Нині в ХДАК успішно студіюють дві фундаментальні державні НДР: “Вітчизняна та світова культура: історико-теоретичні аспекти” (науковий керівник В. Шейко) та “Документально-комунікаційні структури суспільства: інноваційні стратегії розвитку” (науковий керівник А. Соляник), зареєстровані в УкрІНТЕІ.

Для забезпечення підготовки молодих науковців у ХДАК сформовано якісне консолідоване освітньо-наукове середовище, яке гарантує найповніше розкриття їхніх здібностей.

Академія має багаторічний плідний досвід підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів в аспірантурі й докторантурі. Ще в 1931 році вперше в Україні на базі ВУІКО було відкрито аспірантуру при кафедрі бібліотекознавства. У 1936 році розширено кількість спеціальностей: бібліотекознавство, методика роботи з читачем, література для дітей і бібліографія. Набутий досвід було використано в наступні роки: у 1994 році у ХДІК відкрито аспірантуру з бібліотекознавства та бібліографії; інформаційних систем і процесів; з теорії та історії культури; музеєзнавства, консервації, зберігання культурних цінностей; економічної теорії та історії економічної думки; соціальної педагогіки. У 1995 році започатковано докторантуру з бібліотекознавства та бібліографії; інформаційних систем і процесів; з теорії та історії культури.

На початку 2015 році у ХДАК діяла аспірантура з дев'яти наукових спеціальностей: 27.00.03 — “Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство”, 27.00.02 — “Документознавство, архівознавство”, 26.00.01 — “Теорія та історія культури”, 26.00.04 — “Українська культура”, 26.00.05 — “Музеєзнавство. Пам'яткознавство”, 17.00.03 — “Музичне мистецтво”, 17.00.02 — “Театральне мистецтво”, 13.00.05 — “Соціальна педагогіка”, 08.00.01 — “Економічна теорія та історія економічної думки”; докторантура — зі спеціальностей: 26.00.01 — “Теорія та історія культури”, 26.00.04 — “Українська культура”, 27.00.02 — “Документознавство, архівознавство”, 17.00.03 — “Музичне мистецтво”. За роки існування аспірантури і докторантури тут навчалось понад 500 аспірантів і 60 докторантів.

За профілем академії функціонують дві спеціалізовані вчені ради: Д 64.807.02 за спеціальністю “Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство”; Д 64.807.01 за спеціальностями “Теорія та історія культури”, “Українська культура”. Перші спеціалізовані вчені ради було створено ще в 1990-ті роки. Відтоді тут було захищено 42 докторські і 183 кандидатські дисертації.

Вагомий індикатор наукової продуктивності викладачів — це невинне зростання кількості захищених докторських і кандидатських дисертацій, публікаційна активність аспірантів, докторантів, студентів. За останнє п'ятиріччя викладачі Академії захистили 20 докторських і понад 30 кандидатських дисертацій; упродовж цього періоду було опубліковано 50 монографій, 1,5 тис. наукових статей, 35 наукових збірок, понад 70 підручників та навчальних посібників, майже 600 науково-методичних розробок і програм навчальних курсів, що активно використовуються в освітньо-науковому процесі. Спостерігаються суттєве зростання потоку наукових публікацій, поглиблення фундаментальності досліджень, розширення їхнього тематичного діапазону, висока продуктивність генерування нового наукового знання з багатьох невіршених проблем культурології, мистецтвознавства, соціальних комунікацій, менеджменту тощо, відкриття нових наукових напрямів. Аналіз найбільш фундаментальних публікацій викладачів за останні п'ять років підтверджує актуальність, інноваційність і спадкоємність тематики їх наукових студій, вихід на якісно новий рівень теоретичних узагальнень. Принципово важливо, що в нових навчальних виданнях відображено всі ключові інновації, пов'язані з засвоєнням інформаційно-комп'ютерних технологій.

Важливою умовою результативності науково-дослідної роботи є участь викладачів та молодих науковців у рейтингових конференціях, публікація статей у журналах і наукових збірниках із високим імпаکت-фактором. Третина публікацій викладачів друкується на терені наукових і освітніх установ Європи та США культурологічно-мистецького та інформаційного профілю.

Щорічно в академії проводяться десятки міжнародних, всеукраїнських наукових конференцій, конкурсів, фестивалів, круглих столів, майстер-класів, тренінгів тощо. Серед найавторитетніших можна назвати: міжнародні конференції “Культурологія та соціальні комунікації: інноваційні стратегії розвитку”, “Пам'яткоохоронні традиції Слобожанщини”, всеукраїнські — “Культура та інформаційне суспільство XXI століття”, “Герменевтика в науках про дух”, “Туризм і глобальні проблеми сучасності”, “Проблеми музеєзнавства, збереження та відновлення історичної пам'яті” та ін. У травні 2013 року на базі ХДАК уперше в Україні було проведено міжнародний симпозіум з питань культурно-мистецької освіти, який зібрав понад 100 професіоналів з восьми країн світу: США, Франції, Німеччини, Данії, Китаю, Литви, Польщі, Росії. На базі ХДАК сформувались і успішно розвиваються наукові, науково-педагогічні й творчо-мистецькі школи. Перші наукові школи (НШ), уславлені колективи фахівців, котрі працюють в одному напрямі досліджень під керівництвом відомого вченого, яких об'єднує спільність підходів до вирішення наукових проблем, стиль роботи, мислення, ідеї та методи їх реалізації, з'явилися ще в 1930-ті роки. Однак найбільш активний період їхнього становлення та розвитку припадає на другу половину XX ст. Серед сучасних наукових об'єднань ХДАК найрезультативнішими є НШ В. Шей-

ка, М. Дяченка, Н. Кушнарєнко, А. Рижанової, Л. Філіпової, А. Соляник, І. Польської, А. Дєтєря, О. Рощєнко, І. Давидової та ін.

В. Шейко, Н. Кушнарєнко. Харківська державна академія культури: 90 років кращих традицій та новацій

Науково-педагогічні і творчо-виконавські школи ХДАК продовжують свій розвиток, зберігаючи традиції, закладені попередниками, відкриваючи та інтегруючи в кластери нові напрями досліджень, розробок, починань. Сьогодні це школи: культурології, теорії та історії культури, української і світової культури; мистецтвознавства, театрального, музичного, хореографічного, аудіовізуального мистецтва; бібліотекознавства, бібліографознавства, книгознавства, документології, соціальних комунікацій, соціальної педагогіки та ін. Наукова робота в академії тісно пов'язана з творчістю. Харківська мистецька школа посідає достойне місце в художньо-творчому просторі України. У ХДАК упродовж тривалого часу сформувалися численні мистецькі школи за напрямками: хореографічний, музичний, сценічний, аудіовізуальний та інші, очолювані визнаними митцями, які мають особисті вагомі творчі досягнення, почесні звання, об'єднують когорту учнів і послідовників. Серед них: народні артисти України Б. Колногузенко, К. Шаша; заслужені діячі мистецтв України І. Борис, С. Гордєєв, О. Склєров; заслужена артистка України Л. Кудрич та ін.

Висока якість науково-педагогічного складу є надійним професійним підґрунтям для інноваційного розвитку всіх основних напрямів діяльності ХДАК:

освітньої, наукової, творчо-виконавської, виховної тощо. Усе різноманіття форм інноваційної діяльності ХДАК можна звести до трьох основних напрямів:

- генерування інноваційних ідей зі створення інновацій як чинник розвитку всіх напрямів діяльності ХДАК;
- навчання інноваційної діяльності як чинник відтворення інноваційно налаштованих кадрів;

— освітня і наукова діяльність як чинник підтримки і розвитку інновацій.

У ХДАК упродовж 90 років склалися сталі традиції організації науково-дослідницької діяльності студентів як у межах випускових кафедр, факультетів, так і в академії загалом, яка здійснюється за чотирма основними напрямками: освітньо-дослідницька робота, що є невід'ємним елементом освітнього процесу і входить до навчальних планів, освітніх програм як обов'язкова для всіх студентів; науково-дослідницька робота, що здійснюється поза освітнім процесом — у гуртках, проблемних групах (лабораторіях), перекладацьких та інформаційно-аналітичних студіях, фольклорних експедиціях тощо; творчо-наукова робота студентів мистецьких факультетів (кафедр), яка має переважно творчо-виконавське спрямування; науково-організаційні заходи: конференції, конкурси, фестивалі тощо.

Основою наукової роботи зі студентами на випускових кафедрах є методика наскрізного виконання курсових, дипломних і магістерських робіт. Суть її полягає в тому, що студенти, котрі виявили високий рівень знань за своїми спеціальностями, виконують курсові, а згодом і магістерську роботу з однієї теми, спрямованої на вирішення певного науково-практичного завдання.

Наукова робота студентів пов'язана з основними науковими напрямами кафедр, факультетів, залученням їх до участі в опрацюванні двох згаданих вище фундаментальних загальноакадемічних НДР, що дає їм можливість безпосередньо працювати зі своїми науковими наставниками, долучатися до наукової школи свого керівника та його учнів. Це підвищує ефективність наукової підготовки студентів, сприяє формуванню наукової спрямованості, стимулює до якісного виконання наукових досліджень.

Студенти ХДАК беруть активну участь у щорічних внутрішньоакадемічних, всеукраїнських олімпіадах за основними напрямами підготовки, у всьому українському конкурсі студентських наукових робіт із природничих, технічних та гуманітарних наук з таких галузей: культурологія; мистецтвознавство; соціальні комунікації; видавнича справа та редагування; документознавство, архівознавство; педагогічна та вікова психологія; корекція та соціальна педагогіка; туризм; адміністративне право, фінансове право, інформаційне право; державне управління та ін. Тривалий час ХДАК була базовим закладом вищої освіти конкурсу в галузі документознавства та інформаційної діяльності. Про високий рівень підготовки студентів свідчать призові місця, які вони

регулярно посідають на всеукраїнських олімпіадах і конкурсах студентських наукових робіт.

У студентській науці чільне місце відводиться творчо-виконавській роботі. В академії функціонують понад 20 творчих колективів за професійним спрямуванням студентів, клубів, гуртків за інтересами: всесвітньовідомий театр народного танцю “Заповіт”, театр сучасного танцю “ЕСТЕТ”, ансамбль бального танцю, театр-студія “ЕКМАТЕДОС”, навчальний театр “Академія”, театр естрадної пісні “СТЕП”; естрадно-симфонічний оркестр, оркестр камерної музики “ACADEMUS”, народних інструментів “Vivo”, духових інструментів; хори — академічний, український народний; ансамбль скрипалів “Vivat, Akademia!”, ансамбль народної музики “Стожари”, інструментальне тріо “Цим-Бан-до”; фольклористичний гурт “Фарби”; джазовий оркестр “Біг Бенд”, ансамбль народних інструментів “Посіпаки”, фольклорний ансамбль “Лада”, “Магніфіка”, ансамбль гітаристів, ансамбль “SYMBOL STREAM”; студентська репортерська майстерня, фотоклуб та ін. Понад 300 студентів академії ставали переможцями міжнародних, всеукраїнських, регіональних конкурсів і фестивалів. Творчі колективи академії відомі не лише у місті й країні, а й за кордоном.

Студенти академії беруть активну участь у міжнародних, всеукраїнських і регіональних наукових конференціях, круглих столах, тренінгах, постійно діючих науково-методологічних семінарах тощо. Популярними серед студент-

ської молоді є щорічні наукові конференції, що проводяться на базі ХДАК: міжнародна науково-практична конференція молодих учених “Пам’яткоохоронні традиції Слобожанщини”, всеукраїнська науково-теоретична конференція молодих учених “Культура та інформаційне суспільство ХХІ століття” та ін. Студенти є членами редколегії та активними дописувачами газети ХДАК “Бурсацький узвіз”. Щорічно вихованці академії друкують понад 300 публікацій.

Керманичем наукової діяльності студентів є наукове товариство студентів, аспірантів, докторантів і молодих учених ХДАК, створене на базі студентського науково-творчого товариства та ради молодих учених, мета якого — сприяння науковій і творчій діяльності, підготовка кадрів для науки й освітнього процесу, виконання наукових досліджень, упровадження нових досягнень у роботу студентської молоді, відображення, захист, реалізація професійних та інтелектуальних інтересів і прав молодих учених та студентів (голова — О. Косачова, кандидат наук із соціальних комунікацій, доцент).

Кращі студенти-випускники, котрі вирішили присвятити своє життя науковій чи викладацькій діяльності, мають можливість вступити в аспірантуру, а згодом і в докторантуру ХДАК, тобто для студентської молоді створені всі умови щодо успішного наукового поступу як нині, так і в перспективі.

Ще одним із переконливих досягнень ХДАК є фіндування в Україні професійної періодики культурологічно-мистецького та бібліотечно-інформаційного спрямування. На її базі виходили друком такі перші в нашій країні збірники наукових праць: “Політосвітник” (1929—1930, вип. 1—2), “Труды Харьковского государственного библиотечного института” (1940), “Ученые записки” (1956), “Учені записки” (1957—1960), “Наукові записки” (1962), “Бібліотекознавство і бібліографія” (1964—1992), “Культурно-освітня робота” (1964—1989 рр.), “Культура України” (з 1993 року і досі), “Вісник Харківської державної академії культури” (з 1999 року і досі). У 2016 році ХДАК стала співзасновницею разом з державною установою “Книжкова палата України ім. Івана Федорова” професійного науково-практичного журналу “Вісник Книжкової палати”.

Збірник наукових праць “Культура України” затверджено МОН України як фахове видання з культурології та мистецтвознавства, “Вісник Харківської державної академії культури” — як фахове видання з соціальних комунікацій. Зазначені фахові збірники розміщено на порталі Національної бібліотеки імені В.І. Вернадського в інформаційному ресурсі “Наукова періодика України”, в реферативних базах “Україніка наукова” та “Джерело”. Індексуються в міжнародних наукометричних базах Worldcat, Index Copernicus, “РІНЦ” та в пошукових системах Google Schola, BASE. ХДАК є представленим учасником РІЛА. Статті перевіряються за допомогою онлайнсервісу пошуку плагіату Unicheck. Готуються матеріали до входження фахових збірників ХДАК до наукометричної бази даних Web of Science. Щорічно здійснюється під-

готовка та опублікування чотирьох фахових збірників наукових праць “Культура України” та двох збірників “Вісник Харківської державної академії культури”.

ХДАК постійно й цілеспрямовано працює над удосконаленням і реалізацією своєї видавничої політики. Метою було створити збірники наукових праць “Культура України” та “Вісник Харківської державної академії культури” з високим науковим статусом, підвищити його до рівня провідних періодичних видань, визнаних науковою спільнотою в галузі культурології, мистецтвознавства та соціальних комунікацій. Це спонукало до подвійного анонімного рецензування, залучення відомих українських і зарубіжних учених як авторів і членів редакційної колегії, забезпечення відбору статей з актуальних проблем, надання можливості молодим науковцям публікувати результати власних досліджень тощо. Ці заходи, авторитет засновника — Харківської державної академії культури як ЗВО вищого гатунку, що відповідає всім вимогам сучасної вищої школи, забезпечили те, що нині збірники наукових праць “Культура України” та “Вісник Харківської державної академії культури” є одними з найавторитетніших видань культурологічно-мистецького та бібліотечно-інформаційного спрямувань на вітчизняному й світовому науково-освітньому просторі.

Для дослідження структури, динаміки, закономірностей, результативності наукової діяльності, моніторингу, експертного оцінювання та прогнозування дослідницької роботи в ХДАК використовується інструментарій наукометрії та бібліометрії, що базується на такому показникові, як індекс наукового профілю ХДАК, збірників її наукових праць “Вісник Харківської державної академії культури”, “Культура України”, провідних учених академії. Використано також можливості інформаційно-аналітичної системи “Бібліометрика В.І. Вернадського”, базованої в Національній бібліотеці України імені про вітчизняне наукове середовище. Аналіз профілю ХДАК, створеного у 2012 році, засвідчив, що кількість цитувань праць її викладачів і співробітників становить понад 8 тис. одиниць, індекс Гірша — 30. Це високий показник. Серед 15 профільних наукових журналів і збірників України індекс Гірша “Вісника Харківської державної академії культури” становить 8, в українському рейтингу він посідає сьоме місце. Збірник наукових праць Гірша від 10 і вище.

Академія значну увагу приділяє формуванню системи запобігання та виявлення академічного плагіату в наукових і навчальних працях науково-педагогічних працівників і здобувачів вищої освіти. У цих питаннях у ХДАК є чималі успіхи: розроблено та реалізовано “Кодекс академічної доброчесності Харківської державної академії культури”; “Положення про систему запобі-

гання та виявлення академічного плагіату в наукових та навчальних працях науково-педагогічних працівників і здобувачів вищої освіти Харківської державної академії культури”; укладено угоду про співпрацю з українською компанією “Антиплагіат”, українськими виробниками сервісу перевірки академічних текстів на плагіат Unіcheck, а також польською компанією ТОВ “Плагіат” та ін. Система запобігання та виявлення академічного плагіату є складовою системи внутрішнього забезпечення якості освітньої і наукової діяльності ХДАК і включає комплекс заходів: а) із формування етосу, який не сприймає академічну нечесність; б) створення умов, що унеможливають академічний плагіат; в) виявлення академічного плагіату в наукових статтях, монографіях, дисертаціях, підручниках, навчальних виданнях, магістерських і дипломних роботах; г) притягнення до відповідальності за академічний плагіат усіх учасників науково-освітнього процесу.

До послуг студентів академії бібліотека — одна з найстаріших серед ЗВО культури і мистецтв України, фонд якої налічує понад 300 тис. примірників, електронна читальна зала, музей, комп’ютеризовані аудиторії, інтернет-центр, телевізійна лабораторія, студія звукозапису, навчальний театр, два гуртожитки, їдальня, кафе. Нині в бібліотеці впроваджено комплексну автоматизацію основних бібліотечно-інформаційних процесів, вона активно працює над створенням інституційного репозитарію академії. Тут сформовано систему бібліографічних та біобібліографічних посібників, наймасштабнішими серед яких є: бібліографічний покажчик “Праці викладачів та співробітників ХДАК”, що виходить друком з 2000 року; дайджест “Віват, Академіє!”, вперше виданий у 1995 році, віддзеркалює результати моніторингу публікацій всеукраїнських і харківських газет про діяльність колективу ХДАК за кожні два роки; біобібліографічні покажчики серії “Видатні педагоги Харківської державної академії культури”, заснованої у 2002 році, присвячені життю, педагогічній, науковій, творчій та управлінській діяльності кращих представників харківської освітньо-наукової школи та ін. Ці видання формують імідж академії, презентують доробок учених, наукових та мистецьких шкіл, сприяють оприлюдненню результатів діяльності ХДАК в освітньо-науковому просторі України та світу.

Провідні викладачі ХДАК беруть активну участь у концептуалізації, модернізації, розробленні та подальшому запровадженні державних стандартів України для всіх рівнів вищої освіти, які базуються на компетентнісному підході, філософії визначення вимог до фахівця, покладених в основу Болонського процесу. Ще у 2003 році В. Шейко у Болоньї першим серед галузевих ЗВО України підписав велику Хартію університетів, що підтвердило входження академії в європейський освітньо-науковий простір. А. Соляник — заступник голови Науково-методичної ради МОН України, член підкомісії 029 “Інформаційна, бібліотечна та архівна справа”; З. Алфьорова — член підкомісії 021 “Аудіовізуальне мистецтво та виробництво”; Б. Колногузенко

— член підкомісії 024 “Хореографія”; Н. Рябуха — член підкомісії 025 “Музичне мистецтво”; С. Гордєєв — член підкомісії 026 “Сценічне мистецтво”; І. Шандра — член підкомісії 027 “Музеезнавство, пам’яткознавство”; Г. Афенченко — член підкомісії 028 “Менеджмент соціокультурної діяльності”; О. Кравченко — член підкомісії 034 “Культурологія”. Фахівці ХДАК запропонували нові моделі вищої галузевої освіти, що дозволило вести її на рівень світових освітніх стандартів, водночас зберегти кращі традиції вітчизняної вищої школи.

Відомі вчені академії є головними редакторами (В. Шейко), заступниками головного редактора (М. Дяченко, Н. Кушнарєнко, І. Давидова), членами редколегій (Г. Асєєв, Т. Булах, О. Кобелєв, С. Лиман, В. Маркова, С. Порова, І. Зборовець, Ю. Лошков, В. Откидач, І. Польська, О. Рощенко, Н. Рябуха, І. Коновалова, В. Степанов та ін.) провідних професійних журналів і збірників наукових праць України й інших країн. Багато з них є членами Державної акредитаційної комісії України, що є ще одним свідченням високого авторитету харківської освітньо-наукової школи.

Одним із показників високого рівня науково-дослідницької діяльності є активна участь ХДАК у створенні єдиного культурологічно-мистецького й інформаційного науково-освітнього простору як в Україні, так і за її межами. ХДАК підтримує зв’язки з багатьма українськими та зарубіжними ЗВО з окремих напрямів культурології, мистецтвознавства, соціальних комунікацій, що свідчить про високу конкурентоспроможність ексклюзивної наукової продукції закладу. Яскравий приклад співробітництва — творча співпраця ХДАК з Національною академією мистецтв України (НАМУ). Це розроблення, спільно з Інститутом культурології НАМУ, фундаментальної НДР НАМУ успішно реалізують інші наукові проекти — численні наукові конференції, симпозиуми, круглі столи, майстер-класи. Між цими інституціями здійснюється взаємний обмін науковою інформацією, координація тематики дисертаційних досліджень тощо.

Завдяки своїй багаторічній масштабній діяльності ХДАК набула вагомого авторитету не лише на вітчизняному, а й на європейському та світовому професійному просторі. Академія — дійсний член Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та установ (ІФЛА), організації Європейської співдружеської асоціації бібліотечно-інформаційної освіти (БОБКАТССС), Європейської асоціації бібліотечно-інформаційної освіти та наукових досліджень (ЕВКЛІД). Вона має міцні освітні та наукові зв’язки з понад 20 навчальними закладами Європи та світу. Згідно з укладеними угодами, академія здійснює міжнародний обмін викладачами, науковцями, студентами, надає можливість своїм студентам продовжувати навчання за кордоном. ХДАК плідно співпрацює з такими відомими українськими науковими й освітніми центрами,

як Книжкова палата України ім. Івана Федорова, Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського, Харківська державна наукова бібліотека ім. В.Г. Короленка, Національна академія мистецтв України, Київський національний університет культури і мистецтв, Рівненський гуманітарний університет та ін.

За вагомих внесок у розвиток української культури і мистецтва, підготовку висококваліфікованих фахівців академія була нагороджена Почесною грамотою Президії Верховної Ради УРСР, Почесною грамотою Кабінету Міністрів України, Почесною грамотою Верховної Ради України, Золотою медаллю Національної академії мистецтв України та ін.

90-річний історичний шлях Харківської державної академії культури свідчить про її унікальність, феноменальну особливість системного поєднання культурологічної, мистецької та бібліотечно-інформаційної освіти, що дозволило їй стати провідним освітнім, науковим, а також соціально-культурним центром, відомим не лише в Україні, а й далеко за її межами.

Можна констатувати, що сьогодні ХДАК здійснює інноваційну освітню діяльність за різними галузями знань та ступенями вищої освіти (зокрема докторів філософії), проводить фундаментальні та прикладні наукові дослідження, є провідним науковим і методичним центром, має розвинуту інфраструктуру освітніх, наукових і науково-виробничих підрозділів, сприяє поширенню наукових знань та провадить культурно-просвітницьку діяльність. Академія є винятковим зразком творчого синтезу найкращих традицій і сміливих новаторських ідей, фундатором численних наукових, науково-педагогічних і мистецьких шкіл, посідає провідне місце у впровадженні сучасних інформаційних технологій та інноваційних форм навчання, продовжує залишатися лідером вищої культурологічно-мистецької та інформаційно-бібліотечної освіти, невід'ємною потужною складовою освітньо-наукового простору і культурно-мистецького життя Харкова й України, інтеграційним чинником їх успішного входження до європейської і світової професійної спільноти. Подальші стратегії поступу Харківської державної академії культури залежать від консолідованих зусиль усіх зацікавлених у її успішному розвитку — викладачів, співробітників, студентів, випускників, партнерів.

Список використаних джерел:

1. З історії Харківського державного інституту культури (1957—1967 рр.) / А.П. Виноградов, В.Т. Витязков, О.І. Євсєєв, К.М. Лойко, Г.Й. Чернявський // Бібліотекознавство та бібліогр. : міжвід. респ. зб. — Харків, 1967. — [Вип.] 5. — С. 41—63.
2. Кушнарєнко Н. З історії бібліотечної періодики: фахові видання Харківської державної академії культури / Наталя Кушнарєнко // Вісн. Кн. палати. — 2015. — № 11. — С. 38—41.
3. Кушнарєнко Н.М. Лідер вищої книгознавчої та бібліотечно-інформаційної освіти в Україні : [Харків. держ. акад. культури] / Н.М. Кушнарєнко // Вісн. Харків. держ. акад. культури : зб. наук. пр. — Харків, 2004. — Вип. 14. — С. 82—96.

4. Кушнарєнко Н.М. Фундатор бiблiотечної освiти в Українi : [Харкiв. держ. акад. культури] / Н.М. Кушнарєнко // Вiсн. Харкiв. держ. акад. культури : зб. наук. пр. — Харкiв, 2000. — Вип. 2. — С. 110—123.

5. Кушнарєнко Н. Фундатор бiблiотечно-iнформацiйної та культурологiчної освiти в Українi : до 75-рiччя Харкiв. держ. акад. культури / Наталя Кушнарєнко, Микола Канiстратєнко // Вiсн. Кн. палати. — 2004. — № 8. — С. 57—59.

6. Майборода А.А. Харьковский библиотечный институт / А.А. Майборода // Библиотекарь. — 1956. — № 4. — С. 32—34.

7. Майборода А.А. Харьковский государственный библиотечный институт / А.А. Майборода // Красный библиотекарь. — 1941. — № 6. — С. 34—37.

8. Харкiвська державна академiя культури : [проспект]. — Харкiв : ХДАК, 1999. — 28 с.

9. Харкiвська державна академiя культури: до 70-рiччя з дня заснування : [монографiя] / [авт. кол.: В.М. Шейко, М.В. Дяченко, Н.М. Кушнарєнко та iн.] ; М-во культури i мистецтв України, Харкiв. держ. акад. культури. — Харкiв : ХДАК, 2000. — 224 с.

10. Харкiвська державна академiя культури: до 75-рiччя з дня заснування / авт. кол.: В.М. Шейко, М.В. Дяченко, Н.М. Кушнарєнко, М.М. Канiстратєнко. — Харкiв : ХДАК, 2004. — 296 с.

11. Харкiвська державна академiя культури: до 80-рiччя з дня заснування / [авт. кол.: В.М. Шейко, М.М. Канiстратєнко, Н.М. Кушнарєнко та iн.] ; М-во культури i туризму України ; Харкiв. держ. акад. культури. — Харкiв : ХДАК, 2009. — 195 с.

12. Харкiвська державна академiя культури: до 85-рiччя з дня заснування / [авт. кол.: В.М. Шейко, М.М. Канiстратєнко, Н.М. Кушнарєнко та iн.] ; М-во культури України ; Харкiв. держ. акад. культури. — Харкiв : ХДАК, 2015. — 199 с.

13. Харьковский государственный институт культуры, 1929—1979 / [авт.: А.Л. Оприщенко, В.Э. Фрадкин, Г.И. Чернявский, В.Н. Шейко ; под ред. А.Л. Оприщенко]. — Харьков : Вища шк. ; Изд-во при Харьк. ун-те, 1979. — 72 с.

14. Шейко В. Iдентифiкацiя наукових шкіл культурологiчно-мистецького та бiблiотечно-iнформацiйного профiлю: постановка проблеми / Василь Шейко, Микола Канiстратєнко, Наталя Кушнарєнко // Вiсн. Кн. палати. — 2011. — № 8. — С. 41—43 ; № 9. — С. 43—47.

15. Шейко В.М. Концепти науково-освiтньої й управлiнської дiяльностi закладiв вищої освiти культури i мистецтв / В.М. Шейко, Н.М. Кушнарєнко // Вiсн. Харкiв. держ. акад. культури. — Серiя: Соцiальнi комунiкацiї : зб. наук. пр. — Харкiв, 2018. — Вип. 53. — С. 16—28.

16. Шейко В.М. Концептуальнi основи розвитку Харкiвської державної академiї культури / В.М. Шейко // Культура України : зб. наук. пр. / М-во культури i мистецтв ; Харкiв. держ. акад. культури. — Харкiв, 2004. — Вип. 14 : Мистецтвознавство. Фiлософiя. — С. 4—11.

17. Шейко В.М. Репродуктивний пiдхiд до пiдготовки науково-педагогiчних кадрiв у Харкiвській державній академiї культури / В.М. Шейко, М.М. Канiстратєнко, Н.М. Кушнарєнко // Культура України : зб. наук. пр. / М-во культури України ; Харкiв. держ. акад. культури. — Харкiв, 2012. — Вип. 39. — С. 162—172.

18. Шейко В.М. Стратегiчнi напрями iнновацiйної дiяльностi Харкiвської державної академiї культури / В.М. Шейко, М.М. Канiстратєнко, Н.М. Кушнарєнко // Вiсн. Харкiв. держ. акад. культури : зб. наук. пр. : до 80-рiччя Харкiв. держ. акад. культури. — Харкiв, 2009. — Вип. 27. — С. 4—16.

19. Шейко В.М. Харкiвська державна академiя культури: досягнення та перспективи / В.М. Шейко, М.М. Канiстратєнко, Н.М. Кушнарєнко // Вiсн. Харкiв. держ. акад. культури : зб. наук. пр. — Харкiв, 2014. — Вип. 44. — С. 28—46.

20. Шейко В.М. Харківська державна академія культури: етапи трансформації / В.М. Шейко, М.М. Каністратенко, Н.М. Кушнарєнко // Вісн. Харків. держ. акад. культури. — Серія: Соціальні комунікації : зб. наук. пр. — Харків, 2017. — Вип. 50. — С. 8—23.

21. Шейко В.М. Харківська державна академія культури: модерні здобутки та перспективи / В.М. Шейко, М.М. Каністратенко, Н.М. Кушнарєнко // Вісн. Харків. держ. акад. культури : зб. наук. пр. — Харків, 2012. — Вип. 36. — С. 75—86.

22. Шейко В.М. Харківська державна академія культури: науково-періодична конотація / В.М. Шейко, Н.М. Кушнарєнко // Вісн. Харків. держ. акад. культури. — Серія: Соціальні комунікації : зб. наук. пр. — Харків, 2016. — Вип. 49. — С. 8—25.

23. Шейко В. Провідний центр вищої культурологічно-мистецької та бібліотечно-інформаційної освіти в Україні / Василь Шейко, Микола Каністратенко, Наталія Кушнарєнко // Вісн. Кн. палати. — 2009. — № 8. — С. 22—26.

Надійшла до редакції 19.12.2019

Vasyl Sheyko, Natalia Kushnarenko. Kharkiv State Academy of Culture: 90 Years of Best Traditions and Innovations

The paper deals with the 90-year history and current state of the Kharkiv State Academy of Culture (KhSAC), the founder and leader of higher education in culturology and the arts, as well as higher LIS (library and information science) education in Ukraine. Attention is paid to the significant achievements of educational, research, administrative and artistic activities. The authors present information on the organizational transformations of KhSAC, its academic staff. The paper also describes the features of the Academy's educational and research process, which includes 25 degree programmes. It is emphasized that KhSAC is proud of its many years of fruitful experience in training academic staff in postgraduate and doctoral studies. The paper presents quantitative information on the academic staff's scientific efficiency and publication activities of postgraduate students, doctoral students and students. The features of organizing students' research at the departments, faculties and at the Academy as a whole are considered. The place of KhSAC in the European and world educational environment is identified.

Key words: higher education in culturology and the arts, higher library and information science education, scientific schools, educational, research and administrative activities, Kharkiv State Academy of Culture.